
CYFARFOD BLYNYDDOL Y CYNGOR 1/5/25

Yn bresennol: Y Cynghorydd Ioan Thomas (Cadeirydd)
Y Cynghorydd Elin Walker Jones (Is-gadeirydd).

Y Cynghorwyr:- Craig ab Iago, Menna Baines, Beca Brown, Stephen Churchman, Glyn Daniels, Anwen Davies, Dafydd Owen Davies, Elwyn Edwards, Elfed Wyn ap Elwyn, Alan Jones Evans, Gwilym Evans, Dylan Fernley, Delyth Lloyd Griffiths, Jina Gwyrfai, Annwen Hughes, John Brynmor Hughes, Louise Hughes, Medwyn Hughes, Iwan Huws, Elin Hywel, Nia Wyn Jeffreys, Anne Lloyd Jones, Berwyn Parry Jones, Dawn Lynne Jones, Dewi Jones, Elwyn Jones, Gwilym Jones, Gareth Tudor Jones, Huw Wyn Jones, June Jones, Eryl Jones-Williams, Cai Larsen, Dafydd Meurig, Dilwyn Morgan, Linda Morgan, Dewi Owen, Gwynfor Owen, Llio Elenid Owen, Gareth Coj Parry, Geraint Parry, Rheinallt Puw, Arwyn Herald Roberts, Beca Roberts, Elfed P Roberts, John Pughe Roberts, Meryl Roberts, Richard Glyn Roberts, Huw Llwyd Rowlands, Paul Rowlinson, Angela Russell, Dyfrig Siencyn, Peter Thomas, Menna Trenholme, Rob Triggs, Rhys Tudur, Hefin Underwood, Einir Wyn Williams, Elfed Williams, Gareth Williams, Gruffydd Williams, Sasha Williams a Sian Williams.

Swyddogion: Dafydd Gibbard (Prif Weithredwr), Geraint Owen (Cyfarwyddwr Corfforaethol), Dylan Owen (Cyfarwyddwr Corfforaethol a Chyfarwyddwr Statudol Gwasanaethau Cymdeithasol), Dewi Morgan (Pennaeth Cyllid), Iwan Evans (Swyddog Monitro), Carys Fôn Williams (Pennaeth Tai ac Eiddo), Vera Jones (Rheolwr Gwasanaeth Democratiaeth ac Iaith), Sion Huws (Rheolwr Priodoldeb ac Etholiadau), Arwel Evans (Rheolwr Caffael) ac Eirian Roberts (Swyddog Gwasanaethau Democratiaeth).

1. CADEIRYDD

PENDERFYNWYD penodi'r Cynghorydd Ioan Thomas yn Gadeirydd am 2025/26.

Darllenodd a llofnododd y Cynghorydd Ioan Thomas ddatganiad yn derbyn y swydd o Gadeirydd Cyngor Gwynedd am 2025/26 ym mhresenoldeb y Prif Weithredwr.

2. IS-GADEIRYDD

Cynigiwyd ac eiliwyd dau enw am yr is-gadeiryddiaeth, sef y Cynghorydd Beth Lawton a'r Cynghorydd Elin Walker Jones.

PENDERFYNWYD penodi'r Cynghorydd Elin Walker Jones yn Is-gadeirydd am 2025/26.

Darllenodd y Cynghorydd Elin Walker Jones ddatganiad yn derbyn y swydd o Is-gadeirydd Cyngor Gwynedd am 2025/26 ym mhresenoldeb y Prif Weithredwr.

3. YMDDIHEURIADAU

Derbyniwyd ymddiheuriadau gan y Cynghorwyr Beth Lawton, Edgar Owen, Nigel Pickavance, John Pughe a Gareth Roberts.

4. COFNODION

Llofnododd y Cadeirydd gofnodion y cyfarfod blaenorol o'r Cyngor a gynhaliwyd ar 6 Mawrth 2025 fel rhai cywir.

5. DATGAN BUDDIANT PERSONOL

Ni dderbyniwyd unrhyw ddatganiadau o fuddiant personol.

6. CYHOEDDIADAU'R CADEIRYDD

Cydymdeimlwyd yn ddwys â'r Cynghorydd Angela Russell a'r teulu yn dilyn colli ei gŵr fis Mawrth, a'i brawd yng nghyfraith fis diwethaf.

Cydymdeimlwyd hefyd â theuluoedd dau gymwynaswr bro a fu farw'n ddiweddar, sef:-

- Teulu Selwyn Williams, Blaenau Ffestiniog, ymgyrchydd ac academydd fu'n flaengar ym maes sefydlu mentrau cymunedol.
- Teulu Gareth Roberts, Deiniolen, hanesydd lleol a ddaeth â'r gorffennol yn fyw yn ardaloedd y chwareli.

Nodwyd hefyd bod y Cyngor yn dymuno cofio am bawb o fewn cymunedau'r sir oedd wedi colli anwyliad yn ddiweddar.

Ymdawelodd y Cyngor fel arwydd o barch a choffadwriaeth.

Nodwyd bod sawl aelod o'r Cyngor wedi bod yn anhwylyd yn ddiweddar a dymunwyd i bawb ohonynt adferiad llwyr a buan.

Croesawyd y Cynghorydd Geraint Wyn Parry i'w gyfarfod cyntaf o'r Cyngor hwn fel yr Aelod dros Teigl, a diolchwyd unwaith eto i'r Cyn-gynghorydd Linda Ann Jones am ei holl waith dros y blynyddoedd.

Llongyfarchwyd y Cynghorydd Gwilym Jones ar ddod yn daid eto, i ferch fach o'r enw Nansi.

Llongyfarchwyd Clwb Rygbi (Dynion) Caernarfon ar ennill Cwpan Adran 1 Undeb Rygbi Cymru – y clwb cyntaf o Ogledd Cymru i'w hennill.

Yn dilyn y cyhoeddiad diweddar y cynhelir Etholiad y Senedd ar 7 Mai, 2026, nodwyd y byddai Cyfarfod Blynyddol 2026 y Cyngor yn cael ei symud o'r dyddiad hwnnw i'r 14eg o Fai.

Nodwyd mai hwn oedd y cyfarfod olaf o'r Cyngor llawn y byddai Eirian Roberts (Swyddog Gwasanaethau Democratiaeth) yn ei gofnodi gan y byddai'n ymddeol ddiwedd Gorffennaf. Diolchwyd iddi am ei gwasanaeth yn cofnodi cyfarfodydd y Cyngor dros nifer o flynyddoedd, ac yn gweithio yn ei swydd ers dros ddeugain mlynedd.

7. MATERION BRYD

Dim i'w nodi.

8. CWESTIYNAU

(Cyhoeddwyd atebion ysgrifenedig yr Aelodau Cabinet i'r cwestiynau ymlaen llaw.)

(1) Cwestiwn Y Cynghorydd Gruffydd Williams

Mewn cyd-destun y penderfyniad diweddaraf gan Y Sefydliad Goruchaf, pa drefniadau sydd mewn lle er mwyn cadarnhau fod merched yng Ngwynedd yn cael mynediad i lefydd a chyfleoedd o bob math ar gyfer merched yn unig?

Ateb yr Aelod Cabinet Gwasanaethau Corfforaethol a Chyfreithiol a dros y Gymraeg, Y Cynghorydd Llio Elenid Owen

Mi wnâi ddarllen yr ateb swyddogol i ddechrau.

“Mae’r Cyngor yn y broses o ystyried goblygiadau’r dyfarniad gan ystyried gwybodaeth bellach e.e. Canllawiau Interim y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol, a gyhoeddwyd ar 25 Ebrill. Dylid nodi bod y Comisiwn yn edrych i ddiweddarau eu canllawiau ar ôl ymgynghori, a’u rhoi gerbron Llywodraeth San Steffan cyn toriad yr haf. Yn ôl y Comisiwn “Gwyddom fod gan lawer o bobl gwestiynau am y dyfarniad a’r hyn y mae’n ei olygu iddynt. Bydd ein canllawiau wedi’u diweddarau yn rhoi mwy o eglurder.”

Byddwn yn edrych ar ein polisiau, canllawiau, gweithdrefnau, ac yn y blaen, i weld os ydynt yn cyd-fynd gyda’r dyfarniad.”

Fel sydd wedi cael ei nodi yn yr ateb, mae Canllawiau Interim y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol, a gafodd eu cyhoeddi wythnos diwethaf, yn dilyn dyfarniad y Goruchaf Lys ar y diffiniad cyfreithiol o ddynes, a bydd angen disgwyl y canllawiau terfynol fydd yn mynd gerbron y Llywodraeth cyn yr haf i gael eglurder ac arweiniad pellach ar y sefyllfa.

Hoffwn dynnu eich sylw at yr hyn mae’r Goruchaf Lys wedi’i nodi, sef nad yw hyn yn fuddugoliaeth i’r naill ochr na’r llall. Diffiniad o fewn Deddf Cydraddoldeb yn unig ydi hyn. Mae’n hynod bwysig pwysleisio nad ydi’r farn gyfreithiol yma yn lleihau hawliau cyfreithiol pobl draws yn erbyn gwahaniaethu, ac mae ail-bennu rhywedd yn un o’r 9 nodwedd sy’n cael eu diogelu yn Neddf Cydraddoldeb 2010.

Cwestiwn Atodol Y Cynghorydd Gruffydd Williams

Yn unol â’r Ddeddf Cydraddoldeb, mae rhyw yn golygu rhyw biolegol, ac mae gan ferched hawl cyfreithlon i ystafelloedd newid cyhoeddus, ystafelloedd ymolchi a chanolfannau argyfwng un rhyw, ac nid yw tystysgrif cydnabod rhywedd yn gwneud dyn yn ddynes o dan y gyfraith. Ni all y dyfarniad fod yn fwy eglur na hynny, ac yn sgil hynny hoffwn ofyn pa drefniadau, cyfleusterau sydd angen cael eu gwneud, ac yn lle a phryd y gwelwn y newid er mwyn adlewyrchu’r penderfyniad?

Ateb yr Aelod Cabinet Gwasanaethau Corfforaethol a Chyfreithiol a dros y Gymraeg, Y Cynghorydd Llio Elenid Owen

I bwysleisio’r hyn a gafodd ei ddweud yn yr ateb i’r cwestiwn cyntaf, rydym ni, fel pob sefydliad arall, angen arweiniad pellach i allu ymateb yn llawn ac yn gyfreithiol i’r dyfarniad yma.

Hoffwn gymryd y cyfle hwn hefyd i ddatgan ein cefnogaeth ni a’n cydsafiad ni yma hefo’r gymuned draws. Dylai pawb fod yn rhydd i ddewis eu hunaniaeth rhywedd eu hunain a dylem barchu hynny, ac yn sicr ni ddylem eithrio pobl draws o gymdeithas. I ddyfynnu ac ategu’r hyn a ddywedodd y Cynghorydd Beca Roberts ar ddechrau’r cyfarfod yma, mae gan bawb yr hawl i fod yn hwy eu hunain. Rydym ni’n gwbl ymrwymedig yma yng Nghyngor Gwynedd i gefnogi hawliau merched a hawliau pobl draws, ac mae brwydro dros hawliau merched yn golygu brwydro dros hawliau merched dosbarth gweithiol, merched anabl, merched o gefndiroedd ethnig lleiafrifol a merched LGBTQ+. Mae angen cefnogi a pharchu hawliau i bawb ac nid yw hawliau cyfartal i eraill yn golygu llai o hawliau i chi.

Mae amddiffyn a diogelu hawliau pawb yn sail i safbwynt Plaid Cymru a dyna pam rydw i'n aelod o Blaid Cymru.

Mae yna lawer o gwestiynau yn codi a sgysiau ehangach yn dilyn y dyfarniad, ac yn enwedig lle mae hyn yn gadael pobl *'intersex'* a *'non-binary'*, a merched sydd ddim yn cydymffurfio â'r norm o beth ydi dynes. Ac yn fwy na dim, mae'n hollbwysig bod llais pobl draws yn cael eu cynnwys yn y trafodaethau hyn.

Mae pryder mawr fod rhai yn manteisio ar y dyfarniad yma i roi rhwydd hynt iddyn nhw fynegi rhagfarn yn erbyn y gymuned draws, cymuned fechan sydd eisoes yn fregus, ac sydd ond yn trio byw eu bywydau gydag urddas. Mae'n loes calon i mi feddwl y gallai rhai o bobl Gwynedd gam-ddefnyddio'r dyfarniad yma i wneud bywydau cymuned sydd ar yr ymylon yn anoddach. Rydym ni yma fel cynghorwyr i gefnogi pob un o drigolion Gwynedd i gyd-fyw ac i fyw eu bywydau gydag urddas a pharch. I gloi, o fy mhrofiad uniongyrchol i fel dynes, ac yn tyfu i fyny fel hogan, nid wy'n teimlo bod hawliau pobl draws wedi cymryd dim o gwbl oddi ar fy hawliau i fel merch.

(2) Cwestiwn Y Cynghorydd Sian Williams

Mater pwysig sydd wedi dod i'm sylw yn ystod y flwyddyn ddiwethaf, yn enwedig yn fy nhref fy hun, Cricieth, yw ymddygiad gwrthgymdeithasol ymysg pobl ifanc. Mae'n bwnc sy'n fy mhoeni yn arw, gan mai ein cyfrifoldeb ni, fel cymdeithas, yw meithrin a chefnogi'r genhedlaeth nesaf i fod yn ddinasyddion crwn a chyfrifol sy'n gweld gobaith a gwerth ynddynt eu hunain, ac yn eu pentrefi, trefi a'u hardaloedd.

Nid yw Cricieth yn unigryw. Mae yna ardaloedd eraill yng Ngwynedd sy'n dioddef heriau tebyg, ac mae yna siroedd eraill ledled Cymru a thu hwnt yn cael trafferthion. Does ond angen i chi agor papur newydd neu ddarllen negeseuon ar y cyfryngau cymdeithasol i weld sut mae pethau.

Mae'n bwysig i ni fynd at wraidd y trafferthion. Pam bod pobl ifanc yn ymddwyn fel hyn a beth allwn ni wneud, fel cymuned, i'w cefnogi neu daclo'r trafferthion? Yng Nghricieth, rydym wedi gweld difrod i'r toiledau cyhoeddus a'r maes, dringo ffensys i erddi preifat; dwyn o siopa lleol a chysgu dros nos mewn meysydd parcio.

Yn amlwg, mae'r heddlu ac asiantaethau eraill yn ymwybodol o'r sefyllfa ac mae gweithredu a chydweithio yn digwydd.

Ond gyda'r tywydd braf diweddar, mae'r sefyllfa wedi gwaethygu. Mae'r lleiafrif bach o bobl ifanc sy'n ymddwyn fel hyn wedi eu diarddel o'r ysgol. Mae'r gosb yn profi i fod yn aneffeithiol gan nad ydynt yn derbyn cefnogaeth nac arweiniad trwy'r ysgolion na chan wasanaethau eraill yn ystod y cyfnod hwn.

Fy nghwestiwn i ydi, a oes modd agor trafodaeth gydag Adran Addysg y Cyngor ac asiantaethau cefnogi eraill er mwyn ystyried ffordd arall o daclo'r heriau sy'n wynebu'r bobl ifanc yma a'u teuluoedd? Proses o gynnig arweiniad a chefnogaeth, yn hytrach nag esgymuno pobl ifanc sy'n amlwg yn profi heriau bywyd? System fyddai'n diogelu'r bobl ifanc yma a'u harwain ar hyd llwybr gwell, fel bod modd i'r gymuned yng Nghricieth gysgu yn dawelach y nos ac ymfalchio o fod wedi estyn llaw, yn hytrach na phardduo pobl ifanc yr ardal i gyd ag un brwsh? Wedi'r cyfan, llond llaw sy'n ymddwyn fel hyn, mae'r mwyafrif o'n pobl ifanc yn gyfrifol ac yn foneddigaidd.

Dyma ddyfodol ein cymdeithas, maent yn werthfawr ac yn bwysig, ac yn fy marn i, mae buddsoddi yn y genhedlaeth nesaf yn hollbwysig i ni, yma, yng Ngwynedd.

Ateb yr Aelod Cabinet Addysg, Y Cynghorydd Dewi Jones

Diolch am y cwestiwn. Rwy'n cytuno hefo llawer o'r hyn a ddywedwyd yn y cwestiwn. Rwy'n meddwl bod hwn yn bwnc hollbwysig, ac mae unrhyw fater sy'n ymwneud hefo plant a phobl ifanc yn agos iawn at fy nghalon i yn bersonol, a dyna pam mae'n gymaint o fraint i mi fod yn cyflawni'r rôl rwy'n wneud ar hyn o bryd.

Hefyd, rwy'n cydymdeimlo'n llwyr hefo rhai o'r pethau rydych chi yng Nghricieth yn ddioddef, a hefyd yn ymwybodol bod yna drafferthion fel hyn mewn nifer o bentrefi a threfi yng Ngwynedd, a hefyd y tu hwnt i Wynedd. Ond dydi hynny ddim yn ei wneud yn iawn. O ran yr ymateb, mae'r ymateb ysgrifenedig wedi'i roi, ac fel mae'n dweud, mae angen ymateb trawsadrannol. Mae'n gyfrifoldeb i ni i gyd, rwy'n credu, o ran y Cyngor, ond yn fwy na dim ond ni fel sefydliad, fel Cyngor, mae'n cynnwys llu o sefydliadau eraill hefyd, ac rwy'n falch mod i a'r aelod yn dod o'r un ochr ar hwn oherwydd beth sydd yn y cwestiwn. Nid ydym ni eisiau bod yn pwyntio bys na chosbi, ond rydym ni eisiau datrys y broblem yn hytrach nag ymateb a chosbi yn unig, ac fel roedd yr aelod yn dweud, mae'n amlwg nad yw cosbi yn gweithio. Rydym ni wedi bod yn gwneud hyn ers blynyddoedd, ac mae'r un problemau yn codi dro ar ôl tro ar ôl tro.

O ran yr Adran Addysg a gwaharddiadau, rwy'n sicr o'r farn nad yw gwaharddiadau yn gweithio. Maen nhw'n cael eu defnyddio fel dull cosbi - dull cosbi traddodiadol efallai fyddai rhai pobl yn ddweud, ond efallai ei bod yn hen bryd i ni edrych eto ar hyn i gyd ac ystyried ydi hwn yn ddull rydym ni eisiau bod yn ei ddefnyddio i'r dyfodol. Yr unig beth mae gwahardd plentyn neu berson ifanc neu unigolyn yn wneud ydi cael gwared â'u gallu i gael mynediad i gefnogaeth, i fodolau rôl cadarnhaol, i'r is-strwythurau sydd yna i'w cefnogi, a'r peth diwethaf rydym ni eisiau gwneud ydi eu hesgymuno, cael gwared ohonyn nhw, achos dydi o ddim yn datrys y broblem. Efallai ei fod yn datrys y broblem i un unigolyn neu un grŵp am gyfnod byr, ond y cwbl mae'n wneud ydi symud y broblem i rywle arall. Felly rwy'n awyddus i gyfarfod a chael gweld pa ddatrysiadau fedrwn ni roi at ei gilydd i drio gwneud gwahaniaeth i fywydau plant a phobl ifanc Cricieth a Gwynedd gyfan.

(3) Cwestiwn Y Cyngorydd Elfed Williams

Mae trigolion Gwynedd yn parhau i ddioddef dros ddeg mlynedd ers i gynllun tlodi tanwydd Llywodraeth Cymru achosi difrod i'w cartrefi gan eu gadael yn llaith, yn flêr ac angen gwaith atgyweirio.

Mae rhai trigolion tai preifat yn Neiniolen, Dinorwig, Clwt y Bont a Fachwen ar eu colled yn ariannol ac eraill yn cael trafferth talu am waith atgyweirio.

Bwriad y prosiect Arbed, a ariannwyd gan Lywodraeth Cymru, oedd gwella effeithlonrwydd ynni'r tai gan sicrhau y byddai'r perchnogion â biliau ynni is. Ond mae gwaith israddol yn ardal Deiniolen wedi gadael y perchnogion â thai llaith sy'n datblygu'n llwydni, pibellau draenio wedi eu hail osod yn anghywir, render blêr a chraciau yn y waliau.

Yn ddiweddar, mae 42 o dai yn Arfon wedi eu cymeradwyo am waith atgyweirio gan Lywodraeth Cymru. Rwy'n croesawu'n fawr y gwaith yma i dai trigolion y gymuned, ond rwy'n parhau i bryderu am y trigolion na fydd yn gymwys am y gwaith atgyweirio o dan gynllun Llywodraeth Cymru eleni.

Mae'n hen bryd i holl drigolion Deiniolen weld eu tai yn cael eu cywiro, wedi dioddef y difrod i'w heiddo ers cymaint o flynyddoedd. Cyfrifoldeb Llywodraeth Cymru yw unioni'r cam yma, o ganlyniad i waith israddol a wnaed o ganlyniad i'w prosiect Arbed.

Fy nghwestiwn i felly ydi, a yw'r Cyngor yn ymrwymo i sicrhau bod trigolion tai Arfon i gyd yn derbyn gwaith atgyweirio gan Lywodraeth Cymru ac yn derbyn y gefnogaeth briodol sy'n ddyledus iddynt?

Ateb yr Aelod Cabinet Tai ac Eiddo, Y Cynghorydd Paul Rowlinson

Diolch am ofyn y cwestiwn dros drigolion eich ward, pobl sydd wedi ymuno â Chynllun Arbed er mwyn gwella eu tai a lleihau'r biliau, ond oherwydd y gwaith diffygiol, wedi canfod eu hunain mewn sefyllfa lle mae'r tai yn waeth.

Hoffwn amlygu mai cynllun Llywodraeth Cymru ydi Arbed, ac roedd llawer o gartrefi ledled Cymru wedi cael eu heffeithio gan waith diffygiol o dan y Cynllun hwnnw, nid yn unig yn Arfon ond mewn llawer o lefydd eraill ledled Cymru. Mae'r broses o sicrhau datrysiad teg drwy ddilyn y broses hawlio a osodwyd gan y Llywodraeth wedi bod yn hir, ac yn aml yn gymhleth iawn. Mae'r perchnogion eiddo eu hunain wedi rhoi llawer o'u hamser ac ymdrech i wneud hynny.

Mae Siân Gwenllïan, yr Aelod o'r Senedd dros Arfon, wedi bod yn codi'r mater gyda'r Llywodraeth ers 2017, a'r llynedd cytunodd Llywodraeth Cymru i edrych ar achosion y trigolion oedd wedi cysylltu â hi. Yn anffodus mae Llywodraeth Cymru wedi datgan na fydd unrhyw achosion newydd yn cael eu hychwanegu at y rhestr.

Er nad oes gan y Cyngor unrhyw ran yn y broses yma, rwy'n fodlon ysgrifennu at y Llywodraeth i ofyn pam nad ydynt yn fodlon ystyried unrhyw achosion newydd.

(4) Cwestiwn Y Cynghorydd Rhys Tudur

Wrth wneud penderfyniadau yn ymwneud â chaffael nwyddau ac is gonaethau, ym mha fodd y mae gan y Cyngor hwn griteria sgorio sy'n rhoi pwyntiau i gwmnïau/busnesau/cyrff am:

- fuddion cymunedol y maent ac y byddent yn eu darparu i'r Gymraeg;
- eu defnydd o'r Gymraeg;
- fod â chanran uchel o staff sy'n siarad Cymraeg;
- ddangos bod ganddynt ymrwymïadau tros y Gymraeg a pholisïau iaith;
- fod â chynllun hyfforddi ar gyfer gwella sgiliau yn y Gymraeg;
- gefnogi prentisiaethau cyfrwng Cymraeg;
- ddefnyddio'r Gymraeg fel iaith ohebu fewnol ac allanol?

Ateb yr Aelod Cabinet Gwasanaethau Corfforaethol a Chyfreithiol a dros y Gymraeg, Y Cynghorydd Llio Elenid Owen

Diolch am y cwestiwn. Mae'r trefniadau caffael a'r broses werthuso fewnol yn cael ei rheoli'n gyfreithiol yma o dan y rheoliadau caffael cenedlaethol (Deddf Caffael 2023). Yn unol â'r rheoliadau hynny, mae'n ofynnol i'r asesiad a'r criteria fod yn gyfatebol ac yn gysylltiedig â phwrpas yr hyn y dymunir ei gaffael.

Mae gan y Cyngor fodd i ddefnyddio gwahanol griteria er mwyn asesu'r cynigion. Fel rheol mae'r criteria yn cynnwys asesiad pris ac ansawdd ynghyd ag unrhyw ofynion penodol eraill.

Mae'r Cabinet wedi cymeradwyo addasiad i'r Polisi Caffael Cynaliadwy presennol ym mis Tachwedd 2023, ac yn sgil hynny, mae'r Cyngor wedi datblygu a mabwysiadu trefniadau asesu gwerth cymdeithasol, ac mae'r iaith Gymraeg yn un o'r mesurau hynny. Mae'r gofyn yma bellach yn ychwanegol i'r criteria pris ac ansawdd.

O ganlyniad, rydym yn gallu asesu ymrwymiad busnesau i fuddsoddi amser ac arian er mwyn hyrwyddo a datblygu'r Gymraeg wrth gyflawni'r cytundeb gyda'r Cyngor. Gall yr ymrwymiad fod yn rhai amrywiol sy'n ddibynnu ar faint a natur y cwmni sydd wedi tendro, ac nid ydym ar hyn o bryd yn eu cyfyngu i gynigion penodol. Gall y cynigion gynnig

prentisiaeth, hyfforddiant, arwyddion Cymraeg o fewn y cwmni neu unrhyw gynnig arall sy'n arddangos eu hymrwymiad i hyrwyddo'r iaith.

Mae'r Cyngor yn prynu amrywiaeth eang o nwyddau a gwasanaethau o wahanol feysydd ac yn prynu nwyddau a gwasanaethau unigryw ac arbenigol ar adegau. Yn aml iawn dim ond rhai cwmnïau di-gymraeg o du allan y Sir sydd yn gallu cyflawni'r anghenion hynny. Serch hynny, ble mae'n angenrheidiol i gael gwasanaethau neu systemau drwy gyfrwng y Gymraeg, mae'r Cyngor yn manylu'r angen yma yn y tendr, ac o ganlyniad, ni fydd yn derbyn ceisiadau sydd ddim yn cyrraedd y gofynion.

Mae'r Polisi Caffael Cynaliadwy yn cael ei adolygu ar hyn o bryd yn sgil newidiadau deddfwriaethol cenedlaethol diweddar, ac mae'n fwriad ei gyflwyno i'r Pwyllgor Iaith am sylwadau, a hefyd bydd yn cael ei gyflwyno i'r Cabinet.

Cwestiwn Atodol y Cynghorydd Rhys Tudur

O ystyried bod y Cyngor hwn yn fewnol yn rhoi pwys go dda ar y Gymraeg, a bod fy nghwestiwn i yn nodi sawl agwedd ychwanegol y gellir sgorio o ran y gwerth a roddir i'r Gymraeg, y defnydd o'r Gymraeg, ac i'r Gymraeg fel iaith gymunedol yng nghyd-destun caffael, ac o ystyried bod y polisi caffael cynaliadwy ond yn rhoi sgôr bychan a thocynistaidd i'r Gymraeg, a yw'r Cyngor hwn yn barod i lawn sylweddoli, drwy addasu ac ychwanegu at y mesurau sgorio caffael a gwneud hyfywedd y Gymraeg yn amcan dilys, y gallem fedru cymell gymaint ag y medrwn ni o fusnesau a chyrff y rhyngweithiwn â hwy i gyfrannu o ddifri' at atgyfnerthu'r Gymraeg?

Ateb yr Aelod Cabinet Gwasanaethau Corfforaethol a Chyfreithiol a dros y Gymraeg, Y Cynghorydd Llio Elenid Owen

Mae'r Gymraeg yn amlwg yn hollbwysig ymhob agwedd o'r Cyngor ac nid yw'r drefn caffael yn eithriad. Ble mae yna ofyn penodol o'r Gymraeg, mae'n bosib i'r Cyngor ei gynnwys fel gofyn penodol yn ei gytundeb, ac yn hyn o beth, dim ond cwmnïau Cymraeg fydd y Cyngor yn eu penodi. Mae yna ymdrech gan y Cyngor i roi mwy o bwyslais ar werth cymdeithasol sgorio contractau ac fe ddaw hyn yn amlwg wrth i'r Cyngor a chwmnïau lleol ddod yn fwy cyfarwydd â'r trefniadau hyn. Fel bydd y polisi caffael yn cael ei adolygu bydd yna gyfle i aelodau a swyddogion ddylanwadu'r pwyslais mae gwerth cymdeithasol yn ei gael. Fel sydd eisoes wedi'i grybwyll yn yr ymateb cyntaf, rydym ni fel Cyngor yn gorfod pwyso a mesur sawl peth – gwerth am arian, ansawdd, diogelu data a chwrdd â gofynion cydraddoldeb a moesegol, ond mae'r Gymraeg hefyd yn cael ystyriaeth wrth asesu tendrau.

Os yw'r aelod eisiau sgwrs bellach am hyn, byddwn yn croesawu hynny, a gallwn drefnu hynny hefo'r Tîm Caffael hefyd.

9. ADOLYGIAD BLYNYDDOL O GYDBWYSEDD GWLEIDYDDOL Y CYNGOR

Cyflwynodd y Rheolwr Gwasanaethau Democratiaeth ac Iaith adroddiad yn cyflwyno'r adolygiad blynyddol o gydbwysedd gwleidyddol y Cyngor.

Nododd Arweinydd y Grŵp Annibynnol, er sicrhau dilyniant, ei bod yn hollbwysig bod is-gadeiryddiaeth pob pwyllgor craffu yn mynd i'r un grŵp ag sy'n cael y gadeiryddiaeth. Mewn ymateb, nododd y Swyddog Monitro:-

- Bod y pwyllgorau craffu yn unigryw oherwydd bod y cadeiryddiaethau yn cael eu dyrannu ar sail balans gwleidyddol statudol.
- Bod y cadeiryddiaethau ac is-gadeiryddiaethau eraill, ac is-gadeiryddiaethau'r pwyllgorau craffu yn benderfyniad i'r pwyllgorau unigol mewn statud.

Nodwyd bod yna nifer o seddau gweigion ar bwyllgorau ers blynnyddoedd a gofynnwyd i'r Pwyllgor Gwasanaethau Democratiaeth edrych ar hynny.

PENDERFYNWYD

- **Mabwysiadu'r rhestr o bwyllgorau ac is-bwyllgorau i'w sefydlu ar gyfer y flwyddyn fwrdeistrefol fel a nodir yn Atodiad A (isod), ynghyd â mabwysiadu'r dyraniad seddau a'r uwch gyflogau a nodir yn yr Atodiad.**
- **Dirprwyo'r hawl i'r Pennaeth Democratiaeth wneud penodiadau i'r pwyllgorau ar sail cydbwysedd gwleidyddol, ac yn unol â dymuniadau'r grwpiau gwleidyddol.**
- **Mabwysiadu cadeiryddiaethau'r pwyllgorau craffu ar sail cydbwysedd gwleidyddol, fel a ganlyn:-**

Pwyllgor Craffu Addysg ac Economi – Grŵp Plaid Cymru
Pwyllgor Craffu Cymunedau – Grŵp Plaid Cymru
Pwyllgor Craffu Gofal – Grŵp Annibynnol

- **Mabwysiadu'r dyraniad seddau ar gyfer Cyd-bwyllgor Trosolwg a Chraffu Cyd-bwyllgor Corfforedig y Gogledd am dymor y Cyngor hwn oni bai fod newid sylweddol yn y cydbwysedd gwleidyddol – mae 1 sedd i Grŵp Plaid Cymru ac 1 sedd i'r Grŵp Annibynnol**

ATODIAD A - DYRANIAD SEDDI AR BWYLLGORAU

A	Plaid Cymru	Annibynnol	Llafur / Rhyddfrydol	Cyfanswm
Pwyllgor Craffu Addysg ac Economi	12	6	0	18
Pwyllgor Craffu Cymunedau	12	5	1	18
Pwyllgor Craffu Gofal	12	5	1	18
Llywodraethu ac Archwilio	8	4	0	12

B	Plaid Cymru	Annibynnol	Llafur / Rhyddfrydol	Cyfanswm
Gwasanaethau Democratiaidd	10	4	1	15
Cynllunio	10	4	1	15
Trwyddedu Canolog / Cyffredinol	10	5	0	15
Iaith	10	5	0	15
Penodi Prif Swyddogion	10	5	0	15
Apelau Cyflogaeth	5	2	0	7
Nifer seddau y	99	45	4	148

C	Plaid Cymru	Annibynnol	Llafur / Rhyddfrydol	Cyfanswm
Pensiynau	4	2	1	7
Cydbwyllgor Ymgynghorol Lleol	7	4	0	11
CYSAG	5	2	0	7
Cyfanswm y seddau	115	53	5	173

Uwch Gyflogau

Yn unol â phenderfyniad blaenorol y Cyngor telir yr uwch gyflogau a ganlyn:

- Arweinydd
- Dirprwy Arweinydd
- 8 aelod arall o'r Cabinet
- Arweinydd yr Wrthblaid fwyaf
- Cadeiryddion Pwyllgorau
 - Pwyllgor Craffu (x3)
 - Pwyllgor Cynllunio
 - Pwyllgor Trwyddedu (Canolog a Chyffredinol yn cael ei gyfrif fel un Pwyllgor)
 - Pwyllgor Pensiynau
- Pennaeth dinesig (Cadeirydd y Cyngor)
- Dirprwy Bennaeth dinesig (Is-gadeirydd y Cyngor)

10. PENODI CADEIRYDD I'R PWYLLGOR GWASANAETHAU DEMOCRATIAETH

Gwahoddwyd y Cyngor i benodi cadeirydd i'r Pwyllgor Gwasanaethau Democratiaeth ar gyfer 2025/26.

PENDERFYNWYD penodi'r Cynghorydd Anne Lloyd Jones yn Gadeirydd y Pwyllgor Gwasanaethau Democratiaeth am 2025/26.

11. PENODI AELODAU I'R PWYLLGOR SAFONAU – ARGYMHELLION PANEL CYFWELD

Cyflwynwyd – adroddiad y Swyddog Monitro yn argymhell i'r Cyngor benodi Non Gibson a Sonal Khade yn Aelodau Annibynnol o'r Pwyllgor Safonau am gyfnod o 6 blynedd.

PENDERFYNWYD bod y Cyngor yn penodi Non Gibson a Sonal Khade yn Aelodau Annibynnol o'r Pwyllgor Safonau am gyfnod o 6 blynedd.

12. DIWYGIO Y CYFANSODDIAD

Cyflwynwyd – adroddiad y Swyddog Monitro yn adrodd ar addasiadau dirprwyedig i'r Cynllun Dirprwy yn Adran 13 o'r Cyfansoddiad (a gynhwyswyd yn Atodiad 1 i'r adroddiad).

PENDERFYNWYD derbyn yr adroddiad ar y newidiadau dirprwyedig yn Atodiad 1 i'r adroddiad a gyflwynwyd i'r Cyngor.

13. PENDERFYNIAD BRYD CABINET

Cyflwynwyd – adroddiad y Swyddog Monitro, er gwybodaeth yn unig, yn nodi:-

- Y cyflwynwyd adroddiad eithriedig i'r Cabinet ar 8 Ebrill, 2025 yn adrodd ar yr adolygiad barnwriaethol o benderfyniad y Cabinet i gadarnhau'r Gorchymyn Erthygl 4 yn 2024, ac yn ceisio cyfarwyddyd y Cabinet ar y cyfeiriad.
- Oherwydd amserlen cyflwyno dogfennau a thystiolaeth i'r Llys, y bu'n ofynnol gwneud penderfyniad brys yn unol â Rhan 7.25.2 o'r Cyfansoddiad i eithrio'r penderfyniad o'r drefn galw i mewn er mwyn caniatáu i benderfyniad y Cabinet fod yn weithredol yn syth.

Nododd aelod na ddeallai pam bod yr adroddiad wedi mynd allan am sylwadau gan y cyhoedd, ond na ddaeth y sylwadau yn ôl i'r Cyngor llawn, a holodd sut bod y Cyngor wedi dod i'r sefyllfa yma, a pham. Mewn ymateb, eglurodd y Swyddog Monitro:-

- Nad oedd yr adroddiad yn ymwneud â'r adolygiad barnwrol ac nad oedd yr eitem honno ar y rhaglen.
- Bod achos yn mynd ymlaen yn gyhoeddus ac y gallai anfon manylion i'r aelod ynglŷn â'r sail sy'n cael ei ddadlau gerbron y Llys.
- Mai penderfyniad Cabinet oedd hwn, ac nad oedd hynny'n destun her gyfreithiol o gwbl, nac yn rhan o'r achos sydd gerbron.

PENDERFYNWYD derbyn a nodi'r adroddiad.

14. RHYBUDDION O GYNNIG

- (A) Cyflwynwyd y rhybudd o gynnig a ganlyn gan y Cynghorydd Elfed Wyn ap Elwyn o dan Adran 4.19 y Cyfansoddiad, ac fe'i eiliwyd:-

Mae'r Cyngor yn galw ar Lywodraeth San Steffan i ddatganoli grymoedd dros gronfeydd a'r rhwydwaith dŵr yng Nghymru, fydd yn caniatáu i Gymru elwa o un o'i hadnoddau pwysicaf.

Gosododd yr aelod y cyd-destun i'w gynnig, gan nodi:-

- Bod yr argyfwng costau byw wedi taro'r mwyafrif o bobl yn ofnadwy o galed, a bod gweld y bil dŵr wedi bron iawn dyblu wedi taflu llawer o deuluoedd i banig a phryder.
- Ei bod yn ddigalon felly gweld bod dŵr yn cael ei werthu o Gymru heb i'r wlad hon dderbyn arian teg amdano.
- Ei bod yn warthus bod y fath swm o arian yn cael ei bwmpio allan o Gymru yn llythrennol, gan ychwanegu agos i ddim i'r economi Gymreig.
- Fel y nodwyd gan bwyllgor Seneddol, gallai codi ffi o lai na cheiniog y litr ar ddŵr ddod â £400m i Gymru i'w ddefnyddio i fuddsoddi yn y rhwydwaith dŵr a gostwng prisiau i gwsmeriaid.

PENDERFYNWYD mabwysiadu'r cynnig, sef:-

Mae'r Cyngor yn galw ar Lywodraeth San Steffan i ddatganoli grymoedd dros gronfeydd a'r rhwydwaith dŵr yng Nghymru, fydd yn caniatáu i Gymru elwa o un o'i hadnoddau pwysicaf.

- (B) Cyflwynwyd y rhybudd o gynnig a ganlyn gan y Cynghorydd Beca Brown o dan Adran 4.19 y Cyfansoddiad, ac fe'i eiliwyd:-

Mae 1 ymhob 4 dynes ac 1 ymhob 6 dyn wedi dioddef camdriniaeth rywiol yn ystod eu plentyndod, a gall y ffigwr yna fod yn uwch fyth.

Nid yn unig bod y profiadau yma yn erchyll iddynt ar y pryd, ond maent yn gorfod byw gydag effeithiau'r troseddau ofnadwy yma gydol eu hoes.

Mae dioddefwyr camdriniaeth rywiol yn dweud yn gyson nad oes digon o gefnogaeth ar gael iddynt, ac nad oes ymwybyddiaeth ddigonol o'r trawma maent yn ei gario bob dydd, am byth.

Mae Mai 1af yn ddiwrnod blynyddol i gofio am y dioddefwyr; i godi ymwybyddiaeth o'r drosedd ddychrynlyd yma, ac i'n hatgoffa y gall camdriniaeth rywiol ddigwydd i unrhyw blentyn, mewn unrhyw gymuned. Nid yw camdriniaeth rywiol yn adnabod gwahaniaethau diwylliannol, cymdeithasol, ieithyddol, crefyddol, rhywedd na hil. Gall ddigwydd yn unrhyw le, i unrhyw un.

Not My Shame yw'r grŵp ymgyrchu sydd yn trefnu'r digwyddiad blynyddol yma, ac mae'n cynnal munud o dawelwch ar y dyddiad hwn bob blwyddyn i gofio poen dioddefwyr camdriniaeth rywiol drwy'r byd.

Galwn ar Gyngor Gwynedd i adnabod y dyddiad yma bob blwyddyn o hyn allan, ac i'w fabwysiadu'n ddiwrnod i gofio am ddioddefwyr. Galwn ar y Cyngor i hedfan baner yr ymgyrch uwch ei bencadlys ar Fai 1af bob blwyddyn er mwyn datgan yn glir nad cywilydd y dioddefwr yw camdriniaeth rywiol, ond cywilydd y troseddwr. Galwn ar Gyngor Gwynedd i dynnu sylw cyhoeddus ar Fai 1af bob blwyddyn at y gefnogaeth sydd ar gael i ddioddefwyr, ac i esbonio wrth y cyhoedd sut a ble y gallent adrodd am gamdriniaeth rywiol neu am bryderon diogelwch plant.

Gosododd yr aelod y cyd-destun i'w chynnig, gan nodi:-

- Bod dioddefwyr trais rhywiol, yn aml iawn, yn cario cywilydd y drosedd, yn ogystal â phoen dwfn am weddill eu hoes, ac mai nod yr ymgyrch Not my Shame / Nid fy Nghywilydd oedd rhoi'r cywilydd yn ôl lle dylai fod, sef ar ysgwyddau'r troseddwr.
- Bod camdriniaeth rywiol yn chwalu bywydau, yn rhwygo teuluoedd ac yn creithio cymunedau ac yn cael effaith negyddol ar iechyd meddwl, iechyd corfforol, ar y gallu i ffurfio perthynas, ar y gallu i riantu yn effeithiol ac ar gyrhaeddiad addysgol ac economaidd.
- Bod derbyn ymateb cefnogol yn gwella llawer iawn ar fyd dioddefwyr sy'n datguddio eu camdriniaeth, ac roedd modd i bobl broffesiynol (yn cynnwys gwleidyddion) chwarae rhan, nid ansylweddol, yn lliniaru effeithiau camdriniaeth os ydyn nhw'n ymateb yn briodol, yn amserol, yn gefnogol ac yn dosturiol.
- Bod camdriniaeth rywiol wedi bwrw ei chysgod dros y sir yma, fel mae'n bwrw ei chysgod ymhob man, ac oherwydd bod sefydliadau lle mae nifer uchel o blant yn cronni yn gallu denu troseddwr, roedd yn bwysig bod yn effro i'r risgiau hynny bob amser.
- Ei bod yn bwysig cofio hefyd bod camdriniaeth rywiol o blant yn gallu digwydd mewn unrhyw gyd-destun, ac yn amlach na pheidio, yn eu cartrefi eu hunain.
- Bod 'Project 90-10', sy'n cynnig cefnogaeth i ysgolion er mwyn amlygu ffyrdd o gadw plant yn ddiogel, yn cyfeirio at yr ystadegyn brawychus bod 90% o blant sy'n dioddef camdriniaeth yn cael eu cam-drin gan rywun maent yn ei adnabod.
- Bod addysg yn chwarae rhan bwysig iawn yn hyn oll a dyna pam bod y Cod Addysg Cyd-berthynas a Rhywioldeb mor allweddol er mwyn cadw plant yn saff.
- Bod y cynnig gerbron er mwyn:-
 - ein hatgoffa o'n cyfrifoldeb tuag at ddiogelwch plant y sir hon a thros les y rhai sydd wedi dioddef yn y gorffennol.
 - sicrhau bod dioddefwyr camdriniaeth rywiol yn cael eu trin â pharch a thosturi a bod y Cyngor yn rhoi lle blaenllaw a chyhoeddus i'w hanghenion, gan gymryd pob cyfle i hyrwyddo egwyddorion diogelu plant ynghyd â ble a sut i adrodd am bryderon.
 - atgoffa dioddefwyr nad eu cywilydd hwy yw'r hyn ddigwyddodd, ond cywilydd y sawl sydd wedi dwyn eu plentyndod a newid eu bywyd am byth.

Mynegwyd cefnogaeth frwd i'r cynnig gan aelodau a nododd y Dirprwy Arweinydd ac Aelod Cabinet Plant a Chefnogi Teuluoedd y byddai'n sicrhau bod swyddogion y Cyngor yn rhoi'r cynnig ar waith ac yn adeiladu ar y gwaith da sydd eisoes ar y gweill.

Yn ei sylwadau cloi, nododd y cynigydd fod cyfle yma i Wynedd arloesi unwaith yn rhagor drwy fod y sir gyntaf yng Nghymru, a'r ail drwy Brydain, i gefnogi'r ymgyrch hwn yn gyhoeddus.

PENDERFYNWYD mabwysiadu'r cynnig, sef:-

Mae 1 ymhob 4 dynes ac 1 ymhob 6 dyn wedi dioddef camdriniaeth rywiol yn ystod eu plentyndod, a gall y ffigwr yna fod yn uwch fyth.

Nid yn unig bod y profiadau yma yn erchyll iddynt ar y pryd, ond maent yn gorfod byw gydag effeithiau'r troseddau ofnadwy yma gydol eu hoes.

Mae dioddefwyr camdriniaeth rywiol yn dweud yn gyson nad oes digon o gefnogaeth ar gael iddynt, ac nad oes ymwybyddiaeth ddigonol o'r trawma maent yn ei gario bob dydd, am byth.

Mae Mai 1af yn ddiwrnod blynyddol i gofio am y dioddefwyr; i godi ymwybyddiaeth o'r drosedd ddychrynlyd yma, ac i'n hatgoffa y gall camdriniaeth rywiol ddigwydd i unrhyw blentyn, mewn unrhyw gymuned. Nid yw camdriniaeth rywiol yn adnabod gwahaniaethau diwylliannol, cymdeithasol, ieithyddol, crefyddol, rhywedd na hil. Gall ddigwydd yn unrhyw le, i unrhyw un.

Not My Shame yw'r grŵp ymgyrchu sydd yn trefnu'r digwyddiad blynyddol yma, ac mae'n cynnal munud o dawelwch ar y dyddiad hwn bob blwyddyn i gofio poen dioddefwyr camdriniaeth rywiol drwy'r byd.

Galwn ar Gyngor Gwynedd i adnabod y dyddiad yma bob blwyddyn o hyn allan, ac i'w fabwysiadu'n ddiwrnod i gofio am ddiodesfwr. Galwn ar y Cyngor i hedfan baner yr ymgyrch uwch ei bencadlys ar Fai 1af bob blwyddyn er mwyn datgan yn glir nad cywilydd y diodesfwr yw camdriniaeth rywiol, ond cywilydd y troseddwr. Galwn ar Gyngor Gwynedd i dynnu sylw cyhoeddus ar Fai 1af bob blwyddyn at y gefnogaeth sydd ar gael i ddiodesfwr, ac i esbonio wrth y cyhoedd sut a ble y gallent adrodd am gamdriniaeth rywiol neu am bryderon diogelwch plant.

- (C) Cyflwynwyd y rhybudd o gynnig a ganlyn gan y Cynghorydd Gwynfor Owen o dan Adran 4.19 y Cyfansoddiad, ac fe'i eiliwyd:-

Mae gwasanaethau cyhoeddus Cymru yn wynebu colled o hyd at £65m oherwydd y cynnydd i yswiriant gwladol a gyhoeddwyd gan y Llywodraeth Lafur yn San Steffan.

Unwaith eto, bydd Cynghorau Cymru yn gweld colled lwyr wrth i'r Llywodraeth ddefnyddio'r Fformiwla Barnett i benderfynu faint o arian sy'n cael ei roi i wledydd datganoledig. Mae'r Fformiwla Barnett yn seiliedig ar faint y boblogaeth yn hytrach nag angen.

Mae'n annheg na fydd gwasanaethau cyhoeddus Cymru yn derbyn yr arian llawn am y cynnydd. Mae hyn yn enghraifft arall o sut mae Cymru dan anfantais lwyr o ganlyniad i Lywodraeth Lafur yn y Senedd yng Nghymru ac yn San Steffan.

Gan ein bod yn parhau i ddisgwyl am fanylion gan y ddwy Lywodraeth nid oes modd cyfrifo union ffigwr ar hyn o bryd, ond mae Cyngor Gwynedd yn debygol o fod ar eu colled mewn swm oddeutu £1m, sy'n swm rydym wedi gorfod ei throsglwyddo i'n trethdalwyr.

Mae Cyngor Gwynedd yn galw felly ar Lywodraeth Cymru i fynnu ffordd decach o ariannu ein gwlad gan eu penaethiaid yn Llundain.

Gosododd yr aelod y cyd-destun i'w gynnig, gan nodi:-

- Bod y Llywodraeth ganolog yn cyfrannu 81.8% o gyllideb y Cyngor yn 1997, ond erbyn eleni, roedd y ffigwr hwnnw wedi disgyn i 69.5%.
- Bod hynny'n dangos y glir sut roedd Llywodraeth San Steffan wedi newid yn raddol y ffordd o ariannu llywodraeth leol, gan symud yn araf o system dreth incwm, sef treth flaengar, i system treth cyngor, sy'n dreth anflaengar. Golygai hynny bod y baich treth yn cael ei symud o'r cyfoethog i'r tlawd.
- Pan gyhoeddodd Llywodraeth y DU y codiad yswiriant cenedlaethol i gyflogwyr, rhoddwyd addewid y byddent yn digolledu gwasanaethau cyhoeddus am y gost ychwanegol roeddent yn wynebu. Roedd hynny wedi digwydd yn Lloegr, ond nid yng Nghymru.
- Bod hyn yn un esiampl yn unig o sut mae Cymru yn cael ei thanariannu gan Lywodraeth y DU, ac y dylai Llywodraeth Cymru fynnu bod Llywodraeth y DU yn newid y fformiwla ariannu, nid yn unig ar gyfer digolledu yswiriant cenedlaethol, ond ar gyfer ariannu ein gwlad yn gyffredinol.

Mynegwyd cefnogaeth i'r cynnig gan aelodau ar y sail bod angen system ariannu briodol sy'n adnabod angen a bod Fformiwla Barnett yn gweithio yn erbyn cymunedau gwledig.

PENDERFYNWYD mabwysiadu'r cynnig, sef:-

Mae gwasanaethau cyhoeddus Cymru yn wynebu colled o hyd at £65m oherwydd y cynnydd i yswiriant gwladol a gyhoeddwyd gan y Llywodraeth Lafur yn San Steffan.

Unwaith eto, bydd Cyngorau Cymru yn gweld colled lwyr wrth i'r Llywodraeth ddefnyddio'r Fformiwla Barnett i benderfynu faint o arian sy'n cael ei roi i wledydd datganoledig. Mae'r Fformiwla Barnett yn seiliedig ar faint y boblogaeth yn hytrach nag angen.

Mae'n annheg na fydd gwasanaethau cyhoeddus Cymru yn derbyn yr arian llawn am y cynnydd. Mae hyn yn enghraifft arall o sut mae Cymru dan anfantais lwyr o ganlyniad i Lywodraeth Lafur yn y Senedd yng Nghymru ac yn San Steffan.

Gan ein bod yn parhau i ddisgwyl am fanylion gan y ddwy Lywodraeth nid oes modd cyfrifo union ffigwr ar hyn o bryd, ond mae Cyngor Gwynedd yn debygol o fod ar eu colled mewn swm oddeutu £1m, sy'n swm rydym wedi gorfod ei throsglwyddo i'n trethdalwyr.

Mae Cyngor Gwynedd yn galw felly ar Lywodraeth Cymru i fynnu ffordd decach o ariannu ein gwlad gan eu penaethiaid yn Llundain.

- (D) Cyflwynwyd y rhybudd o gynnig a ganlyn gan y Cyngorydd Elin Hywel o dan Adran 4.19 y Cyfansoddiad, ac fe'i eiliwyd:-

Mae'r Cyngor hwn yn nodi effeithiau anghymesur a chronnus polisïau llymder ar drigolion fwyaf bregus ein cymdeithas gan lywodraethau dilynol y DU - boed yn llywodraethau Ceidwadol neu Lafur.

Yn dilyn cyhoeddiad diweddar Lywodraeth y DU o doriadau pellach i fudd-daliadau fydd yn cyfansymu i £5 biliwn, cydnabyddar Cyngor hwn mai parhad a chynnydd i bolisïau llymder yw'r toriadau hyn. Gyda chyfran o 18.1% o boblogaeth Gwynedd yn cael eu hystyried yn anabl, bydd pobl Gwynedd yn cael eu taro'n arbennig o galed gan y toriadau. Ymhellach,

mae pobl a ystyrir yn anabl yng Ngwynedd yn llai tebygol o fod mewn cyflogaeth, gyda dim ond 50.5% mewn swydd â thâl, ac felly maent yn fwy tebygol o ddibynnu ar fudd-daliadau fel eu hunig ffynhonnell incwm.

Noda'r Cyngor ein cyfrifoldeb cynyddol i liniaru effeithiau creulon polisiâu llymder drwy wasanaethau'r Cyngor. Gwelwn gynnydd yn y galw am wasanaethau megis tai cymdeithasol, llety argyfwng a gofal cymdeithasol, a'r gost gynyddol ganlyniadol o gynnal y gwasanaethau hyn. Cydnabyddwn y pwysau mae hyn yn ei roi ar gyllidebau'r Cyngor.

Er mwyn trigolion Gwynedd, geilw Cyngor Gwynedd ar Lywodraeth Cymru i sefyll i fyny dros Gymru a mynnu bod eu cyd-aelodau Llafur yn Llywodraeth y DU yn gwneud tro bedol ar eu cynlluniau i dorri budd-daliadau.

Er mwyn sicrhau parch ac urddas i bob un, geilw Cyngor Gwynedd ar Lywodraeth Cymru a Llywodraeth y DU i gyllido budd-daliadau a gwasanaethau cymdeithasol yn ddigonol.

Er mwyn rhoi diwedd ar lymder yng Nghymru, mynna'r Cyngor hwn bod Llywodraeth Cymru yn galw ar Lywodraeth y DU i ddatganoli lles a budd-daliadau, ynghyd â'r holl liferi angenrheidiol i alluogi Llywodraeth Cymru i warchod, gofalu a chynnal ein cymdeithas.

Gosododd yr aelod y cyd-destun i'w chynnig, gan nodi:-

- Ei bod yn cyflwyno'r cynnig hwn gan ei bod wedi dychryn ynghylch amgylchiadau bywyd ein trigolion mwyaf bregus, a hynny oherwydd penderfyniadau creulon ac ideolegol gan Lywodraeth San Steffan, sydd wedi troi cefn ar bobl Gwynedd.
- Y gwelwyd toriadau pellach i'r system fudd-daliadau yn ystod y misoedd diwethaf, gan gynnwys Lwfans Cyflogaeth a Chymorth (ESA), Credyd Cynhwysol a'r cymorth gyda chostau tai, a bod y toriadau hyn wedi dod heb unrhyw ymgynghoriad ystyrlon, heb asesiad effaith cymdeithasol trylwyr, ac yn llwyr ddi-hid o ran eu heffaith ar fywydau pobl go iawn.
- Bod nifer y bobl yng Ngwynedd sy'n derbyn Credyd Cynhwysol wedi aros yn uchel dros y blynyddoedd, gyda llawer ohonynt mewn gwaith, ond eto ddim yn gallu fforddio byw.
- Bod y toriadau i gymorth costau tai yn creu pwysau digynsail, gyda rhent preifat yn codi a dewisiadau'n lleihau.
- Bod y toriadau yn cynyddu'r galw ar ein gwasanaethau llesiant, tai, cyngor dyledion, a hyd yn oed ein llyfrgelloedd, sydd wedi datblygu dros y blynyddoedd diwethaf i fod yn lle o loches a chefnogaeth.
- Bod y Cyngor hwn, flwyddyn ar ôl blwyddyn, yn gorfod camu i'r bwlch sydd wedi'i greu gan Lywodraeth San Steffan a'u penderfyniadau gwael, gan ddarparu cefnogaeth sydd ddim yn gyfrifoldeb statudol, ond yn ofyniad moesol, ac sy'n dod â phwysau ariannol uniongyrchol ar ein cyllidebau.
- Nad yw'r system fudd-daliadau yno i gefnogi pobl mwyach, a'i bod yn system sydd wedi'i chynllunio i danseilio hyder, i niweidio iechyd meddwl ac i greu rhwystrau.
- Bod adroddiadau diweddar gan Shelter Cymru, Cyngor ar Bopeth a hyd yn oed Pwyllgorau San Steffan eu hunain yn cydnabod bod y broses asesu ar gyfer Lwfans Cefnogaeth a Chymorth (ESA) a Thaliad Annibyniaeth Personol (PIP) yn achosi niwed difrifol i bobl fregus, gan gynnwys cynnydd mewn straen, iselder a sefyllfaoedd llawer gwaeth na hynny hefyd.
- Bod y Cyngor yn gweld galw cynyddol, digynsail ac anghynnaladwy am:-
 - wasanaethau cymdeithasol, gan gynnwys cefnogaeth i bobl hŷn, pobl ag anableddau a theuluoedd.
 - tai brys a llety brys.
 - gwasanaethau iechyd meddwl a chwnsela, sy'n aml yn methu cynnal y galw.

- Bod hyn yn creu sefyllfa lle mae cynghorau fel Gwynedd yn talu am ganlyniadau polisïau sy'n cael eu gwneud dros 200 milltir i ffwrdd gan Lywodraeth Lafur sydd heb unrhyw ddealltwriaeth o'n cymunedau na'n cyd-destun lleol.
- Bod y cynnig yn alwad am foesoldeb, cyfiawnder a chefnogaeth.
- Nad toriadau ariannol a diffyg arian sy'n arwain at y penderfyniadau hyn gan y Llywodraeth, ond diffyg ewyllys gwleidyddol.
- Ei bod yn rhagrithiol bod y Llywodraeth yn gallu creu system dreth sydd o werth i bobl gyfoethog ac i'r cwmnïau mwyaf, ond yn methu ar yr un pryd â chynnal incwm sylfaenol i bobl sy'n byw ar lai nag £80 yr wythnos.

Mynegwyd cefnogaeth frwd i'r cynnig gan aelodau.

Cyfeiriodd aelod at araith ddiweddar Ann Davies, AS yn San Steffan oedd yn nodi:-

- Bod ymchwil helaeth iawn a wnaed i niferoedd y bobl a gofrestrwyd ag anableddau yn dangos bod y ffigwr hwn yng Nghymru yn 28%, gyda 50% o'r bobl hynny yn methu gweithio.
- Bod hyn yn cymharu â ffigwr o 22% wedi'u cofrestru ag anableddau yn Ne Ddwyrain Lloegr, gyda 61% o'r bobl hynny mewn gwaith.
- Bod effaith toriadau o £5m mewn budd-daliadau yn mynd i gael effaith sylweddol fwy ar y llywodraethau oedd wedi'u datganoli, nag ardaloedd eraill o'r DU.
- Bod y sefyllfa Taliad Annibyniaeth Personol (PIP), lle mae pobl yn cael arian ar gyfer byw yn fwy annibynnol, yn mynd i fod yn waeth yng Nghymru oherwydd bod niferoedd uwch yn derbyn y taliad yma.
- Bod Llywodraeth Cymru yn mynd i orfod ysgwyddo'r gost ddifrifol a'r trafferthion mawr fydd yn deillio o dorri £5m o'r gyllideb budd-daliadau.
- Bod Cymru'r ail o'r gwaelod o ran niferoedd mewn oedran gwaith sy'n anabl.
- Y byddai wedi bod yn hawdd iawn i Lywodraeth San Steffan roi 2% o lefi ar asedau dros £10m, a thrwy hynny ddod â £24bn i mewn i'w cronfa, ond yn hytrach na hynny, bu iddynt benderfynu taro'r bobl fwyaf anabl bosib' sy'n dioddef eisoes.

Nododd yr Arweinydd:-

- Bod rhaglen Cefnogi Pobl Gwynedd yn flaenoriaeth i'r Cabinet ac yn gwneud gwahaniaeth i fywydau pobl. Fodd bynnag, ni allai hynny byth fod yn ddigon oherwydd, fel roedd y cynnig hwn, a chynigion eraill ar raglen y cyfarfod hwn wedi amlygu, mae'r broblem wedi'i hachosi ymhell o Wynedd.
- Bod y ffaith nad yw Cymru yn elwa o'i hadnoddau naturiol a'r ffaith ein bod yn cael ein tanariannu gan Fformiwla Barnett yn cael effaith uniongyrchol ar ein heconomi, ar dlodi yng Nghymru, ar iechyd pobl ac ar ddyfodol ein plant.
- Bod ymchwil gan Policy and Practice yn dangos bod y toriadau diweddaraf yn golygu bod Cymru yn wynebu 3 gwaith yr effaith economaidd o gymharu â Llundain a De Ddwyrain Lloegr, gyda bron i 200,000 o bobl yng Nghymru yn cael eu heffeithio, sef 6.1% o'r boblogaeth, a rhai yn colli hyd at £9,000 y flwyddyn.
- Na fyddai'r newidiadau hyn yn dod i rym yn syth ac anogid unrhyw un sy'n bryderus ynglŷn â'r sefyllfa i gysylltu â'r Cyngor neu eu cynghorydd lleol am gymorth.

PENDERFYNWYD mabwysiadu'r cynnig, sef:-

Mae'r Cyngor hwn yn nodi effeithiau anghymesur a chronnus polisïau llymder ar drigolion fwyaf bregus ein cymdeithas gan lywodraethau dilynol y DU - boed yn llywodraethau Ceidwadol neu Lafur.

Yn dilyn cyhoeddiad diweddar Lywodraeth y DU o doriadau pellach i fudd-daliadau fydd yn cyfansymu i £5 biliwn, cydnabyddar Cyngor hwn mai parhad a chynnydd i bolisïau llymder yw'r toriadau hyn. Gyda chyfran o 18.1% o boblogaeth Gwynedd yn

cael eu hystyried yn anabl, bydd pobl Gwynedd yn cael eu taro'n arbennig o galed gan y toriadau. Ymhellach, mae pobl a ystyrir yn anabl yng Ngwynedd yn llai tebygol o fod mewn cyflogaeth, gyda dim ond 50.5% mewn swydd â thâl, ac felly maent yn fwy tebygol o ddibynnu ar fudd-daliadau fel eu hunig ffynhonnell incwm.

Noda'r Cyngor ein cyfrifoldeb cynyddol i liniaru effeithiau creulon polisïau llymder drwy wasanaethau'r Cyngor. Gwelwn gynnydd yn y galw am wasanaethau megis tai cymdeithasol, llety argyfwng a gofal cymdeithasol, a'r gost gynyddol ganlyniadol o gynnal y gwasanaethau hyn. Cydnabyddwn y pwysau mae hyn yn ei roi ar gyllidebau'r Cyngor.

Er mwyn trigolion Gwynedd, geilw Cyngor Gwynedd ar Lywodraeth Cymru i sefyll i fyny dros Gymru a mynnu bod eu cyd-aelodau Llafur yn Llywodraeth y DU yn gwneud tro bedol ar eu cynlluniau i dorri budd-daliadau.

Er mwyn sicrhau parch ac urddas i bob un, geilw Cyngor Gwynedd ar Lywodraeth Cymru a Llywodraeth y DU i gyllido budd-daliadau a gwasanaethau cymdeithasol yn ddigonol.

Er mwyn rhoi diwedd ar lymder yng Nghymru, mynna'r Cyngor hwn bod Llywodraeth Cymru yn galw ar Lywodraeth y DU i ddatganoli lles a budd-daliadau, ynghyd â'r holl liferi angenrheidiol i alluogi Llywodraeth Cymru i warchod, gofalu a chynnal ein cymdeithas.

Dechreuodd y cyfarfod am 1.30yp a daeth i ben am 3.45yp.

CADEIRYDD